

rer, i en JRoig, on la forma *toro* bisillabica i amb -o, està assegurada per la rima i el metre.

Després de l'E. Mj. ha seguit essent el mot popular, l'únic, almenys a la gran majoria del territori català; *brau* és una substantivació, de l'adj. *brau*, que se li aplicava tan sovint (veg. supra la frase de Fc. Alegre); i que no s'ha fixat com a substituït habitual de *toro*, més que en sectors poc extensos del mall. i ross. A penes cal dir que *toro* seguí en ús vigorós en els segles baixos: «dimecres a 13-1-1677: --- en la Plassa de Palàcio se feren unes festes de corre de toros --- y al mars se féu altre Corre de toros, y se tiraren focs ---», *Rúbriques de Bruniquer* 1, p. 277; «comprà un toro premiat en l'exposició regional de Perpinyà», Bosch de la Tri. (*Recorts d'un Excurs.*, 23). Per més que Bosch fos un autor de vocabulari molt purista, i de cantat al rossellonisme.

Hi hagué alguna variant minoritària en l'època arcaica: *taur* en les *VidesR*, 31r2 i 31v2 (*taur* ms. B, 34r1.3, 6) i en Ausiàs («sí com lo *taur* se-n va fuyt per desert / quant ve sobrat per son semblant, que-l força / ---» XXIX); i fins *tor* més catalanitzat: «anc no-l det --- / mas una torta com a *tor*», Guillem de Berguedà (que Rayn. v, 383b s. v. *torta*, tradueix «qu'une poussée comme taureau»); «si lo cavall o guaran, *tor*, mardans, o bocs o verres, d'algú, enprenyen les egües, vaques ---», *CostTort.* (Ol., p. 124); «cinc jònecs, un *tor*, 12 egües, 3 mulates e un mulat de sobran --- de Miravet; 35 vaques majors, 2 *tors*, 4 bous sanatz», Montsó, a. 1289 (*BABL* vi, 62, 68); i àdhuc sembla que una vegada en el *Curial*: «Pasife --- s'enamorà d'un *tor*» (*NCL* III, 133); «no esperes d'àvol ca bon cadell / ne d'àvol *tor* bon vadell», *Compil. Proverbis Aràb.* (ed. Mettmann, § 75); podrien ser ultracorrecions bastant artificials àdhuc el fet de ser, potser tots tres, de zones frontereres o de substrat mossàrab, i contradita l'una d'elles per un passatge del mateix text, ens pot induir a sospitar-ho.

Però també és possible que coexistissin de primer dos tractaments, tal com en ll. d'oc coexistiren *taure* i *taur* (medievals tots dos, *PSW*; i modern: Ronjat, *Gr. Ist. Pr. Mod.* I, 220, avui rodanès *taur* > *tau*: «un *tau* souveni-fes mourrejo, amalià», *Calendau* VII, 36.7): a *taur*, en fonètica catalana correspondria *tor*; i a *taure* hi respondria primer *tore*, tot seguit assimilat en *toro*, segons el fenomen que vaig documentar i exemplificar en aquell treball meu; tal com també MAURUS ha donat *moro*, després de passar per un arcaic *more*, tan rar com *tor* o *toro* (però que es troba en les *VidesR*, ms. B, f° 258f1.14).

És corrent que les llengües presentin tals vacil·lacions en llur fase arcaica i que aquestes aviat s'eliminassin. Com passà aquí. *Toro* és l'única forma que ha restat, vàlida avui en tot el domini i en totes les esferes de la llengua. Que és l'única valenciana, a penes cal dir-ho (com constatava ja J. G. M., «El Camí», 14-iv-34); ja hem vist que és la que usen des d'antic els balears, i avui escriptors del Vallespir, com En Trinxeria, car la trobem en l'ús popular, i dels pastors, fins al capdamunt del Pirineu, tant a l'O. com a l'E.: *tpro*

Tavascan (1934), Boí (1953 ---) etc., *Roca del Tgro* cim damunt Caregue (1959); «tingueu compte amb aquell *tóru*» m'adverteixen anant per les closes de Planès de la Perxa; fins en el Capcir: car als Angles també deien *tóru*, si bé advertint-me que ells prefereixen *brau* (1959, 1960).

El dualisme local *brau/toro* en el fons és més cosa occitana que del català. Dellà dels Pirineus: *bray* en el Montalbanès i Armanhac NO., també Coserans i vall d'Ouelh, però *taure* en el Bearn, H-Pyr., H-Gar., la resta del Gers i des del Medoc fins al centre de les Landes (amb *tau* al S. i SO. de les Landes), *ALGc.* II, 511; *táure* de dalt a baix de la Vall d'Aran (1920-1932).

Que la llengua literària hagi preferit *brau* és una preocupació, fundada en ignorància de la història i l'evolució de la llengua, que a ningú se li va acudir fins al manitàtic Careta en el seu bàrbar Diccionari de «Barbrismes»; i que no començà a rebre algun crèdit fins que el simplista i improvisat filòleg Antoni Maria Alcover (*Bolletí d. Dicc. Llengua Cat.* VI, 163) va tenir l'audàcia de blasmar la gran autoritat del savi i catalaníssim Bosch i Gimpera, perquè usava *toro* en les seves descripcions i estudi del *toro ibèric d'Elx* (*AIEC* 1908, 550): no sense cedir al seu vell prurit de contradir l'I. E. C. i la ciència laica de la Universitat barcelonina. Amb raó ha retirat aquest interdicte Moll, en l'*AlcM*, savi i fidel deixeble d'aquell benemèrit pioner. Ja seria hora de colgar aquest prejudici. És el fet del corre-bou, o joc torturador del toro, el que es legítim mirar amb fàstic (més que res la figura repugnant del torero), no pas el nom de la víctima.

Acabem recordant els indicis paradoxals i ben curiosos del passat distant del mot. És sabut que TAURUS (o ST-) constituïa la denominació comuna de totes les llengües indoeuropees: av. *staora-*, paleosl. *turū*, pruss ant. *tauris*, gr. *ταῦρος*, itàlic comú *tauros*, cèlt. *taruos*;¹ fins i tot germ.: esc. ant. *þiōrr*, danès *tyr*, al costat de l'a.-al. ant. *stior* (avui *stier*), o l'angl. *bull*. La cosa més notable és que aquí la unitat s'estén fins al semític, on el mot s'ha de remuntar fins al semític comú *θaur*, puix que hi ha correspondència perfecta, segons les respectives fonètiques, entre l'àr. *θaur*, sudaràbic *θur*, etiòpic *sōr*, siríac *taurā*, hebreu *šōr*, ugarita *θr* i acàdic *šuru* (Moscati, *Semit. Comp. Grammar*, § 8.14).

Jo no puc pas creure, com se sol dir, ni que una família ho hagi manllevat de l'altra, ni que la coincidència sigui casual; car hi hauria una altra casualitat meravellosa en el nom, semànticament inseparable, de la banya: KRN-: ll. *cornu*, cèlt. *kernu*, germ. comú *horn*, gr. *κέρας*, av. *srvā-*, scr. *çṛṅgam*, i d'altra banda l'àrab, etiòp., fenici i hebr. *qarn*, assiri *qarnu*, aram. i sir. *qarna* (cf. Möller, *Idg.-Sem. Wb.*, 121). I és sabut que no acaben aquí les coincidències conspícues entre el vocabulari bàsic de les dues famílies (amb l'indoeuropeu pre-germànic *ERTA 'terra', angl. *earth*, al. *erde* etc., cf. àr. 'ard', sudaràbic 'rd, hebr. 'ereš, sir. 'arā, ugarita 'ars, acàd. *ersetu*, Moscati, § 8.14: casual aquest?). El Toro, la Banya, la Terra, fan un paper